

Fotografia lui Mircea Albu, între limbaj și poezie

CSIBI LÁSZLÓ, PHD

egyetemi adjunktus, BBTE – Színház és film kar / lecturer, BBU – Faculty of Theatre and Television

E-mail: mailtolaszlocsibi@gmail.com

Abstract (*The Photography of Mircea Albu, Between Language and Poetics*)

Romanian photographer Mircea Albu tells us about the moments of difficulty, joy, professional satisfaction and bizarreness experienced by photo artists in Communist Romania. Mircea Albu brings to light a number of details that may be relevant to understanding an artist's constant struggle between one's professional/artistic growth and one's need to survive the numerous constraints and abuses of the regime. Moreover, the interviewee talks about his biography and the life of Transylvanian photoclubs from the 60s up to the 2000s

Keywords *photography; visual arts; exhibitions; communism; censorship; visual culture; Fotoclub Universitatea Cluj; Fotoclub Municipal Cluj; ArtImage Association*

Rezumat (*Fotografia lui Mircea Albu, între limbaj și poezie*)

Fotograful clujean Mircea Albu povestește despre dificultățile, bucuriile, satisfacțiile profesionale ori ciudățeniile vieții artiștilor fotografi în perioada comunismului în România. Mircea Albu dezvăluie numeroase aspecte relevante pentru înțelegerea raportului dintre formarea artistico-profesională și supraviețuirea în fața constrângerilor și abuzurilor sistemului comunist, precum și detalii legate de parcursul său biografic și de viața fotocluburilor din Transilvania începând cu anii '60 și până în perioada de după 2000.

Cuvinte cheie *fotografie, imagine, expoziție, comunism, cenzură, cultură vizuală, Fotoclub Universitatea Cluj, Fotoclub Municipal Cluj, Asociația ArtImage*

Drumul lung de la Aiud până la Cluj al fotografului Mircea Albu (n. în data de 4 septembrie 1943) începe în vremea celui de al II-lea Război Mondial, odată cu apariția armatei rusești pe meleagurile transilvănene, când familia Albu se retrage din Aiud înspre vestul țării, în localitatea Șiria, județul Arad, ca mai târziu să se întoarcă la Târgu Mureș prin Satu Mare. După câțiva ani petrecuți în orașul de pe malul Mureșului, în 1957 familia lui se stabilește în Cluj. Acesta este anul când tânărul Mircea Albu primește primul său aparat de fotografiat, un Voigtländer Bessa, și, prin realizarea unor fotografii într-o tabără în Sohodol lângă Câmpeni, pornește pe un drum lung în lumea artelor vizuale, drum pe care și azi îl parcurge cu

aceeași dedicație ca la început. Nedespărțit de aparatul de fotografiat, Mircea Albu devine membru al Cercului Foto de la Casa de Cultură a Studenților din Cluj în anul 1967, iar în anul 1969 este unul dintre fondatorii și președintele Fotoclubului Universitatea din Cluj. În 2006 fondează Asociația Art Image, și, prin manifestări fotografice tradiționale – expoziții, workshopuri și tabere de fotografie – duce mai departe moștenirea fotoclubului universitar, aducând fotografia clujeană în atenția publicului național și internațional. Inginer de profesie, Mircea Albu este astăzi unul dintre cei mai longevivi fotografi activi clujeni,¹ cel care în anul 2018 celebra o aniversare dublă prin evenimentul intitulat 75/60: împlinirea vârstei de 75 de ani și vernisajul retrospectiv al celor 60 de ani petrecuți în lumea fotografiei. Expoziția Restituiri – Eseuri fotografice 1958-2018 a fost concepută în spiritul acestui dublei sărbători: o expoziție de afișe și albume de fotografii ale expozițiilor autorului din perioada 2003-2017 alături de o expoziție aniversară, retrospectiva fotografică, 1958-2018. Tot cu această ocazie, Mircea Albu lansează o carte în două volume: Fotografie argentică, 1958-2005 (Volumul I) respectiv Fotografie digitală, 2006-2018 (Volumul II). Textul de față reprezintă un interviu cu acest om pasionat de fotografie care ne conduce, la persoana întâi, în prezentarea drumului său parcurs în cele câteva decenii și, în același timp, ne invită într-o călătorie în istoria recentă a fotografiei clujene prin trecerea în revistă a cercurilor și cluburilor de fotografie din inima Transilvaniei.

De fotografie nu te ocupi, fotografia nu e o meserie

În tabăra din Sohodol, în anul 1957, era momentul când m-am apucat să fac fotografie după capul meu. După ce m-am întors acasă în Cluj, nu știam ce să fac cu filmul, dar Ferenc Deák, care avea un magazin specializat, mi-a zis: „nu e foarte complicat; uite, îți dau niște substanțe, du-te frumos și developează-ți filmul într-o cratiță mare, să fie întuneric...” M-am apucat în pivniță, beciul din casa părintească, și mi-am făcut un laborator în baie și am reușit să-mi dezvolt primul meu film din tabără. A fost un succes, care la vârsta aia – 13-14 ani –, evident, nu poate decât să te entuziasmeze. Cu domnul Andrei Klein,² care avea și dânsul un atelier de fotografie, tot povesteam și tot îmi explica fiecare cum se face mai departe fotografia. Fotografia mi-a devenit o pasiune, iar în 1959, când s-a înființat un cerc foto la școala noastră, Colegiul Emil Racoviță, deja aveam un Zorki 4 ca aparat de fotografiat, iar de atunci am început să fac fotografii, așa, din entuziasmul vârstei, prin curtea școlii, pe la orele de educație fizică, prin excursiile pe care le-am făcut. Erau foarte interesante și le expuneam în școală. În 1961, am fugit un pic de sub supravegherea tatălui meu, care voia neapărat să mă facă inginer. L-am păcălit: m-am dus la examenul de admitere, dar n-am scris nimica. Deci, evident, n-am reușit. Atunci mi-a zis: „nu-i nimic, te învăț eu o treabă serioasă, să vezi ce înseamnă să lucrezi” și m-a adus la un atelier de topografie ca și ajutor de topograf, adică ăla care cară în spate trepiede și aparate indiferent de vreme. M-a convins că lucrul e o treabă mai dură. Chiar dacă, între timp, făceam fotografii absolut în orice ipostază, pentru că încă nu eram definit ca un om care înțelege și vrea să se manifeste prin fotografie, mai aveam și alte abilități: scriam versuri, poezie, text. În anul următor am dat examen la medicină. Și am intrat în anul I.

Am fost student până la prima practică la spital, când i s-a făcut o puncție spinală unei doamne foarte în vârstă și care săraca urla pe rupte. Am zis, „nu-i bună medicina de mine”. Am reluat discuțiile cu tatăl meu pe tema respectivă, iar el a zis: „de fotografie nu te ocupi, fotografia nu e o meserie; poate o fi o pasiune, dar nu e o meserie”, și atunci am avut de ales între Politehnică și... Politehnică. Chimia, care îmi stătea mie în cap, era legată de fotografie, întrucât toate procesele erau legate de chimie. „Chimia nu e de capul tău, pentru că e nocivă și toate activitățile pe care le desfășori nu sunt ok”. Și atunci am zis, bun, mă duc la silvicultură! Că e natură, fotografie... Dar nici silvicultura nu era bună față de Politehnică, pentru că nu ești deloc acasă, stai pe câmpuri etc.

Fotoclubul Universitatea

Domnul Gheorghe Racoviță – nu are nicio legătură cu Emil Racoviță speologul și nici cu nepotul sau urmașul lui Racoviță, care era tot speolog –, dânsul era inginer și a fondat Fotoclubul Municipal prin 1956. Aceasta a fost prima formație organizată din punct de vedere fotografic în Cluj, din câte știu eu, și după aceea, încet-încet, s-a dezvoltat. Casa Municipală de Cultură – Casa de Cultură de atunci – a agreat idea; era printre primele saloane de fotografie care au fost organizate cu efortul acestei instituții. Țin minte că, atunci, Casa de Cultură Municipală avea sediul unde e acum Tribunalul, pe partea cu Teatrul Național, iar prima expoziție Salon de Fotografie s-a organizat acolo în foaierul Tribunalului. Eram elev prin clasa a 10-a și am avut o lucrare acceptată acolo și când am intrat în salon, pur și simplu aveam niște emoții atât de mari, mai ales că eu eram un elev și toți ceilalți erau oameni maturi, pe picioarele lor. Am văzut doamne cu blană, era un fel de elită a societății clujene, deși nu făcea oricine și oricând fotografie, iar eu eram un intrus acolo un pic, aveam o fotografie cu o lebedă pe lacul din Parc.

M-am dus la Politehnică și am aflat de Cercul Foto de la Casa de Cultură a Studenților, care era un grup de studenți foarte pasionați de fotografie. Timpul pe care l-am dedicat fotografiei era mai mare decât timpul dedicat învățării la Politehnică și am mers tot așa înainte cu fotografia. Acolo am întâlnit doi oameni de foarte mare calitate din punct de vedere fotografic: pe Iosif Viehmann,³ care mi-a fost primul mentor fotografic, și Liviu Ungureanu, directorul Laboratorului de Cineficare a UBB-ului. Viehmann, văzând fotografiile de-ale mele, la un moment dat se oprește asupra uneia – și acum a o am ca fotografie de referință, care se numea *Ploaia*: erau într-o baltă mare niște picuri de apă care făceau cercuri; era făcută de aproape. Și zice: „asta e fotografie care merită să meargă în saloane”. Am mărît-o și am trimis-o atunci, prin 1967-68, la un salon din Salonic, unde fotografia a și luat o medalie de aur. La Casa de Cultură a Studenților în 1968, dacă nu mă înșel, s-a organizat primul Salon Național de Fotografie, în cadrul Primăverii Studențești. A fost foarte interesant și toți am fost foarte entuziasmați de faptul că, iată, un Salon de Fotografie s-a deschis în foaierul Casei de Cultură a Studenților. Au fost participanți din toate centrele universitare, deoarece atunci nu prea erau participări individuale cum e în zilele noastre; veneau centre universitare cu reprezentanți, cu grupuri. Evenimentul a fost o reușită, s-a editat atunci primul catalog al unui salon de fotografie românească pe care eu l-am văzut vreodată.

În 1969 am intrat în tot felul de conflicte cu cei de la Casa de Cultură a Studenților după ce a venit un „metodist”, care era cadru universitar în Cluj și care nu știa fotografie deloc, dar trebuia să conducă cercul foto. Dânsul a venit la mine cu un aparat Smena și îmi zice, „te rog, Albu, învață-mă să fac un pic de fotografie, că trebuie să conduc cercul”. Știam deja fotografie – trecuseră 10 ani de când mă mișcam mai serios. După aceea, a început să ne lovească discret pe toți cei care eram mai răsăriți, că era firesc să se întâmple așa ceva. Dar, după acest salon, unde iarăși au fost altercații între noi și tovarășul acela „metodist”. A fost foarte zdravănă supărarea, pentru că noi eram dedicați, ne ocupam de cercul foto, întrucât numirea unui îndrumător (instructor, cum îi spunea acolo) care nu avea nicio legătură cu fotografia și care avea legături de altă natură – politico-ideologică – și care încerca să reformuleze modul nostru de a ne manifesta și a gândi n-a fost conformă cu modul nostru de a înțelege fotografia și a dori să promovăm. Astfel, am zis că plecăm. Ne-am adunat trei oameni, Stelian Ploscaru⁴ și Zoltán Toró⁵ de la Universitatea Babeș-Bolyai și eu de la Politehnică să facem un grup al nostru. Stelian Ploscaru era vicepreședinte a consiliului UASC (Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști) în cadrul Universității Babeș-Bolyai. Se ocupa de activitățile profesionale și, prin el, în anul 1969, am ajuns la președintele asociației Ionel Reghini – era asistent pe atunci –, care a agreeat ideea constituirii unui cerc foto inițial și, ulterior, într-un fotoclub care s-a extins foarte puternic. Prin intervenția și ajutorul acordat de Ionel Reghini am găsit un spațiu la parterul Căminului 14 din Hașdeu. Am avut un spațiu generos cu sală de ședințe, cu laborator foto, cu tot ce trebuie și așa am pornit Fotoclubul Universitatea în 1969.

Fotografia este o modalitate vizuală directă de a comunica, evident, și atunci s-au format mai multe fotocluburi. De-abia undeva prin 1967 am devenit membru al Fotoclubului Municipal. Fotoclubul Municipal a primit numele după anii 1985; până atunci se numea Fotoclubul Cluj, ce a devenit mai târziu Fotoclubul Napoca, iar după aceea Fotoclubul Municipal. Pe urmă era Fotoclubul Institutului de Arte Plastice, care a fost inițiat de Savel Cheptea⁶ și apoi preluat de Ioan Horvath Bugnariu⁷ (care dinamiza puțin mișcarea și împingea un pic spre partea asta vizuală directă), în care au fost membri colegii noștri care sunt acum la UAD – la un moment dat, nu știu de ce au revenit la UBB. Pe urmă a fost Fotoclubul Universității de Medicină și Farmacie, condus de Mihai Ona, actual medic, probabil pensionar. A mai fost un fotoclub studentesc, mai puțin puternic, al Institutului Agronomic, din care toți au migrat spre Fotoclubul Universitatea, pentru că noi făcusem școala de fotografie studentescă și aveam tabere de fotografie și ieșiri. Mai era Fotoclubul Politehnicii, care era condus de un student de la Politehnică, Robert Klein, care după aceea a venit și la Universitate. Și c-am atâr era în mediul studentesc. Ferenc Deák,⁸ care e plecat acum în America, era împreună cu Andrei Klein și încă vreo doi, care formaseră un fel de mișcare fotografică la cooperativa care avea atelierele de fotografie și studiourile. Erau puțin altfel decât salariații curenți. Și acolo erau câțiva fotografi mai buni, dar nu se manifestau decât profesional, în studio sau în alte parte. Alte cercuri foto mai erau la Fabrica de Mobilă Libertatea și unul de foto și video – MetRo – care era condus de Vass Géza,⁹ la Metalul Roșu. Există un catalog – o arhivă a artiștilor fotografi clujeni editată de

Ploaia (1960)

Iuliu Albini¹⁰ ca și secretar al Filialei Transilvania – în care aveam fiecare câte una sau două fotografii.

Gândindu-mă retrospectiv la anii 1969-1970, în mișcarea studențească au apărut centre de cultură pentru diferitele institute din Cluj. Erau Institutul de Medicină, Institutul Agronomic, UBB, eram noi (căci migraserăm un pic de la Politehnică la UBB), și era și Institutul de Arte Plastice.

Noi, am zis, suntem la Universitate, deci ar trebui să formăm mai puternic. Ce facem, deci? Hai să pornim o mișcare fotografică altfel decât se face în licee. Să facem o sesiune de comunicări în fiecare an: să facem, din doi în doi ani, Salonul Studențesc de Fotografie, întrucât Colocviul de Fotografie era anual. Și, din 1970 încolo, am început cu tot felul de activități de genul ăsta. Colocviul era baza piramidei celorlalte activități. În anul următor, 1971, am început cu Salonul de Fotografie. Acesta s-a ținut în primii doi ani undeva în zona Clujului. Și, după aceea, s-a extins în toată țara, inclusiv la saloanele de fotografie studențești, care erau din doi în doi ani. Am avut participare grozavă; era o emulație fotografică deosebită. Bineînțeles, erau și participările la Primăvara Studențească – un festival de artă și cultură, care era profilat, cum era și normal atunci, fiind susținut de UTC, pe zone din astea, care mai ridicau și în slăvi. Dar mai și făceau câte ceva, pentru că fotografia, în perioada aceea, era unul dintre mijloacele în care te puteai exprima subtil, iar cei care nu aveau noțiuni de limbaj fotografic nu înțelegeau ce se întâmplă și acceptau fotografiile. La Primăvara Studențească, de exemplu, se spunea că fotografiile care apăreau acolo trebuie să reflecte viața studențească. Dar nu erau restrictive. Viața studențească ce însemna? Însemna să faci fotografie în săli de curs, în laboratoare specializate, sau în practicile de producție ale studenților. Dar nu erau restrictive; se acceptau și alte tipuri de fotografie.

Așa se vede cultura în România?

Îmi amintesc o întâmplare comică. Nu prea erau spații fotografice – la Muzeul de Artă fotografia nu era acceptată ca mijloc artistic de exprimare. Astfel, foloseam alte săli: foaierea de la Casa de Cultură a Studenților și fostul club Echinox de la UBB. Acolo ne făceam Saloanele de Fotografie. Directorul de atunci, nu-l nominalizez, pentru că nu este cazul, la o expoziție a noastră de fotografie, a venit și s-a uitat. Fotografiile erau puse pe panouri. Erau și portrete de studenți, ceea ce mi se pare absolut firesc, și normal, pentru că era mediul studențesc. Directorul se uită și zice: „ăștia cine-s?” „Păi, studenți.” „Și ăia, toți studenți? Și aia, studentă? Dar, când ați fotografiat, ați verificat dacă sunt integraliști?” Pe vremea aceea nu aveai voie să repeți anii în neștire sau să dai examenele din anul 1 ca restanțe în anul 5. Atunci, dacă aveai 2 examene neluate, puteai să le mai dai în toamnă, iar dacă le picai, repetai anul.

Prin 1976, a apărut la Fotoclubul Universitatea un coleg de al nostru, student la fizică, Petre Mercea, care era profilat pe diapozitive. Lucrând foarte puternic, a propus ca, pe lângă saloanele de fotografie, să organizăm și un festival legat de imaginea proiectată. Erau diapozitive și, pe vremea aceea, apăruseră așa-numitele diasonuri, în care se asociau diapozitive pe teme date care erau proiectate cu un suport muzical. Așa a apărut Festivalul de Diasonuri și Montaje de Diapozitive

Momentul creației 1970

Audia. Ultima ediție a avut loc în 2017. Apoi, încet-încet, au lucrurile au evoluat. Saloanele mergeau foarte bine și, de la un anumit moment dat, au devenit saloane de referință. Celelalte fotocluburi nu au avut susținere suficientă... a contat foarte mult și cine se ocupa efectiv de ele, pentru că ei adunau lumea în jurul lor.

Așa au ajuns au fost mai mulți la Fotoclubul Universitatea, printre care Dorrel Găină,¹¹ Emil Budiu, care e în Elveția acum sau Károly Feleki.¹² Aceștia sunt printre cei care au rămas în Cluj și au rămas și în memorie. După Feleki a apărut și fratele lui, István Feleki.¹³ Am fost o echipă foarte puternică la Fotoclubul Universitatea pentru mult, mult timp. Încet-încet, a evaluat Fotoclubul Universitatea. S-a păstrat constant cu sesiunile de comunicări și cu colocviile de fotografie. Dar să nu ratez un detaliu important: undeva în anii 1985 am fost acceptați în Muzeul de Artă cu Salonul de Fotografie. Poate că lumea nu mă crede. Povestea în felul următor în Cluj sau, cel puțin, în zona unde am acționat, am trăit și am lucrat eu. Nu s-au amestecat nici cei de la universitate, chiar dacă erau din staff-ul comunist, să zicem așa, nici cei de la Casa de Cultură a Studenților, nici cei de la Comitetul Județean al UTC-ului de atunci. Nu s-au amestecat să impună restricții în prezentarea publică a fotografiilor. Exista un subiect foarte delicat: nudul. Înainte de 1990, fotografia de nud era permisă. Deși toată lumea spune, „nu-i adevărat!” Ba da, era permisă, cu o singură condiție: să nu poate fi identificată persoana. Deci să nu i se citească fața. Sau să nu fie în zona de excese de tip sexual. Astăzi, nu mai contează: poți să fotografiezi aproape orice... Lucru care mi se pare ciudat; există aiureala, de a pune tot felul de buline pe suprafața corpului – pe sâni, de exemplu, sau în alte zone – pentru ce? După mine, acest lucru face să degeneze complet fotografia unui corp uman.

Legat de cenzura fotografiilor: nu puteai să expui orice pe perete. Chiar dacă fotografia e un limbaj mai subtil un pic, dacă știi să-l manevrezi, funcționează. Cineva din conducerea Muzeului de atunci, nu vreau să-l nominalizez, a văzut o fotografie a lui István Feleki. În fotografie era poarta muzeului cu chiciură – foarte frumoasă fotografie – iar în spate, gangul ca un hău negru. Și când s-a făcut acea trecere în revistă, a zis: „așa se vede cultura în România? Într-un hău negru? Jos cu fotografia asta! Nu va putea să apară în Muzeul de Artă!” Și, totuși, a apărut fotografia în Muzeul de Artă, cu tot riscul! Dar lumea n-a înțeles. Un om, care are, cât de cât, valențe culturale și spirituale în domeniul artelor, poate să facă interpretări personale, nu? E firesc și normal. Și a funcționat.

Când venea cuplul Ceaușescu la Cluj, nu puteai să fotografiezi în primul rând. Ca să poți să fotografiezi în zona de interes, în primul rând, trebuia să ai o acreditare specială din partea Comitetului Județean de Partid. Nu te puteai apropia cu aparat de fotografiat, cum nu te puteai apropia în 1989, de exemplu, de zonele importante politic din Cluj. Noi aveam și Fotoclubul Municipal la Universitatea și ni se atesta că nu facem fotografie profesională, ci fotografie de tip artistic, ca artist fotograf. Eram într-o manifestare fotografică de 23 August. Manifestările acestea erau de foarte mare anvergură. După ce trecea formațiunea X – asta cred că era o formațiune studențească, aveau tot felul de portrete – la un moment dat, după un colț de stradă, văd un portret al „șefului”, al tovarășului, care era jos, iar un nenea își făcea treaba pe portretul respectiv. Culmea este că am identificat ne-

Snoava 1974

gativul la laboratorul Fotoclubului Universitatea. Așa mi-am dat seama despre ce era vorba, cum era atârnat pe o sfoară la uscat. Un alt student de acolo fotografiase și el momentul respectiv și intraserăm cam toți în panică, pentru că era o poveste foarte interesantă. Cum o învățăm și ce facem, ca nu cumva să fie cineva de partea cealaltă, vreun informator... Intraserăm deci în panică, nu cumva să fi văzut negativul careva dintre cei care „povesteam”. Era interesant dacă aș fi putut să-l arhivez; ar fi fost o treabă... Poveștile sunt povești, iar întâmplarea e întâmplare.

Nu puteai să fotografiezi, de exemplu, barajul de la Tarnița. Era un obiectiv strategic. Am mers cu secretarul economic de partid de atunci și am fotografiat „economia” județului – fabrici etc. Ajunsesem cu el la un moment dat să fotografiez de pe drumul spre Apahida. Se vedea foarte frumos zona industrială a Clujului. Și a zis, hai să fotografiem de aici, până nu ne vede cineva. Secretarul de la Comitetul Județean de Partid! Deci asta era o chestie ciudată. Exista așa o frică de fotografi. Și acuma cred că există, a mai rămas undeva în subconștientul românului. Și în subconștientul meu există momente în care mă uit să văd dacă nu cumva cineva se uită mai urât la mine că fotografiez. Exista așa un sentiment permanent de teamă. Acuma, uitându-mă în spate, nu identific foarte exact ce l-a generat, dar exista tot timpul o stare de teamă și de suspiciune. Era ceva foarte ciudat. Sentimentul ăsta îl regăsesc și acuma în mine după atâția amari de ani în care nu se mai pune problema. Am și acum momente în care mă întreb, „oare e bine, ore nu e bine?”. E foarte interesant. Acum e libertate, e cu totul altceva, iar cei care n-au trăit vremurile alea nu pot să aprecieze. Indiferent de domeniul în care te exprimi, indiferent că e exprimare vizuală, literară sau muzicală, acum poți să te exprimi. Indiferent că e agreat de lume sau nu, în funcție de cultură, poți să faci ce vrei. Dacă nu există cultură – am zis eu – suntem într-un moment de subcultură. Clar, fără nici un fel de echivoc. Dar poți să te exprimi, poți să vorbești, indiferent dacă ești agreat sau nu ești agreat, indiferent dacă ești luat la foaie verde sau ești luat în serios.

Mă întorc acum înapoi: în 1986 am mers și la Fotoclubul Municipal, pentru că era unul dintre fotocluburile zdravene, era un fotoclub serios. Eu am mai participat cu lucrări în saloanele lor de fotografie și mi-a plăcut foarte mult, inclusiv echipa: îl cunoscusem inițial pe Gheorghe Racoviță, care a fost primul președinte a fotoclubului, pe urmă mă împrietenisem cu Iuliu Albin, care era și secretar la Asociația Artiștilor Fotografi din România, Filiala Transilvania. Erau mulți oameni de foarte bună calitate în fotoclubul ăsta și, evident că, față de fotoclubul studentesc, care era cu preponderență studentesc, aici erau oamenii de elită din fotografia clujeană. În noiembrie 1989 s-a organizat în Cluj, sub egida celor două fotocluburi – Fotoclubul Municipal și Fotoclubul Universitatea – cea mai mare manifestare fotografică din Români, *Zilele fotografice Clujene*. Au fost 11 saloane de fotografie la Casa Tineretului, în foaier, plus colocvii de fotografie, sesiuni de comunicări, concursuri de diaporame, de diapozitive și diasonuri și un concurs de fotografie despre Clujul anului 1989. Din câte știu eu, a fost prima manifestare fotografică în care n-a fost portretul lui Ceaușescu la intrare, ceea ce era obligatoriu în orice manifestare. Era foarte ciudat: au fost drapelele României, dar dispăruse portretul lui Ceaușescu – în noiembrie. Au fost participanți din toată

Pic 1964

România; inclusiv AZO Mureș a avut expoziție de prezentare de materiale în Casa de Cultură a Tineretului. Manifestarea s-a desființat undeva prin ianuarie 1990, când fiecare, care era îndemânat, a pus mâna pe ce a văzut și a plecat cu ele în spate.

După așa-zisa Revoluție, s-a spus: ”fraților, facem următoarea figură: îi dăm jos pe toți și începem noi altceva”. Așa s-a întâmplat la fotoclubul Universitatea: m-am retras; s-a întâmplat la fotoclubul Municipal (nu știu cine era atunci președinte): s-a retras. Și așa au căzut amândouă fotocluburile discret, pentru că, degeaba... nu poți să dai vina, să spui că ai trăit cândva în comunism – „băi, ăștia toți au fost comuniști, să schimbăm treaba!” Nu poți. În zonele acestea, de cultură și artă, erau oameni dedicați. Iar în 1997 am pornit următoarea mișcare: refacerea fotoclubului Universitatea. L-am refăcut, cu tot entuziasmul studentesc. Totuși, dispersia era așa de puternică, încât n-a mai funcționat cum funcționa înainte, deși organizam colocviile de fotografie Audia, saloanele de fotografie n-au mai funcționat așa cum trebuia. Fotoclubul Municipal Napoca avea susținerea Casei Municipale de Cultură care aparținea Primăriei. În momentul când Casa Municipală a pierdut spațiul, fotoclubul a rămas în cofetărie.

În 2005, am pierdut spațiul de la Universitate, de la Căminul 14, în care rectorul de atunci a dispus să înființeze poliția studentească. Și am primit spațiul fostei Poște din Hașdeu. L-am amenajat, am făcut laboratorul, iar când s-a terminat cu amenajarea, s-a înființat o facultate nouă, în care decanul a venit și a zis, „nu” și ne-a dat și de acolo afară. Și am plecat. Ne-a dat un spațiu în subsol la Căminul Avram Iancu, între conductele de încălzire. Nu era un spațiu potrivit pentru activitățile pe care le desfășuram și eram destul de nemulțumiți și derutați. În 2006, am hotărât să înființăm o asociație, un ONG. Și așa a luat ființă Asociația Art-Image. Pentru că Fotoclubul Municipal n-a mai avut spațiu – era în situația de a fi retrocedată clădirea din Piața Libertății (n. red: actuala Piața Unirii), unde era Casa Municipală de Cultură – ne întâlneam într-o cofetărie, or, în cofetărie nu poți să faci întâlniri foto, pentru că nimeni nu-ți dă voie să pui pe masă tot felul de chestii. Și atunci ne-am hotărât – o parte din Fotoclubul Municipal, 11 inși – să înființăm Asociația Art Image.

Din nefericire, problema gestionării unui patrimoniu este un punct deficitar în toată țara, nu numai în Cluj. Puțină lume și-a făcut, de exemplu, o arhivă. În momentul în care s-a distrus spațiul fotoclubului Universitatea, o parte din arhivă a dispărut. Nu puteai să fii tot timpul cu mâna pe plase și pe cutii. Chiar povesteam anul trecut cu un profesor universitar care fusese membru al Fotoclubului Universitatea, Radu Igazsag,¹⁴ care spunea, „am venit în Cluj și, umblând prin tot felul de anticariate și consignații, la un moment dat o doamnă mi-a adus o plasă și a zis, uite aici un teanc de fotografii pe care le-am găsit aruncate într-un coș de gunoi. Și, când l-am deschis, am găsit fotografiile de-ale mele; erau din colecția de fotografii a fotoclubului Universitatea”. Povesteam la un moment dat despre o arhivă fotografică a unui coleg de-al nostru care plecase în altă zonă fotografică, în sensul că a decedat, și, la sfârșit, soția lui a luat toate fotografiile, toată fototeca lui, a scos-o în grădină și a aprins-o! Din păcate, n-a fost numai arhiva lui personală. A fost arhiva Asociației Artiștilor Fotografi din zona Transilvaniei, pentru că el

Fotograful (1978)

fusese secretarul asociației pe Transilvania întreagă. Pe vremea aceea, documentele esențiale ale membrilor Asociației Artiștilor Fotografi nu erau ținute de fiecare acasă. Erau într-o arhivă a asociației, a secretariatului și nu puteai să ai acces la documentele originale. Toate erau în arhiva respectivă. De exemplu, dacă vroiai să trimiți undeva în străinătate o fotografie la un salon de fotografie, nu puteai s-o trimiți de capul tău, cum faci acum contra unei taxe. Trebuia să trimiți prin Asociația Artiștilor Fotografi, trebuia să agreeze asociația. Abia spre sfârșit s-a acceptat să se trimită și direct din fotocluburi. E mai complicată puțin povestea: dacă primeai un titlu onorific sau o diplomă din niște zone adiacente perimetrului comunist, deci din zona capitalistă, puteai să participi, dar prin filiera de care povesteam, iar originalele erau păstrate la Asociația Artiștilor Fotografi sau la secretariatul zonal. Acum, eu degeaba caut vreun titlu fotografic pe care l-am primit în 1976, pentru că nu pot să-l mai găsesc. N-am cum să-l mai găsesc. Sub nici o formă.

Adevăratul esperanto al comunicării omenești

Fotografierea este scriere cu lumină. Asta e și traducerea din limba greacă, este ok. Dar nu este suficient. În primul rând, ca cineva să realizeze o fotografie, să se exprime prin fotografie, cred că trebuie în primul rând să trăiască momentul, să înțeleagă ce se întâmplă în spațiul pe care îl fotografiază, spațiu care este restrictiv, pentru că este încadrat în niște bariere geometrice. Pe urmă trebuie să înțeleagă că fotografia este un limbaj. Fotografia este un limbaj foarte foarte evoluat; este, de fapt, adevăratul esperanto al comunicării omenești.

Există niște simboluri fotografice, niște elemente fotografice, niște puncte esențiale de reper în spațiul fotografic. În momentul în care a trăit clipa respectivă, fotografia trebuie să-și încadreze subiectul în desfășurarea lui optimă în spațiul acela geometric și neapărat trebuie să îl descrie cu elementele tipice fotografiei. Degeaba faci o fotografie și apoi zici, „a, e cea mai frumoasă fotografie”. Pe lângă subiectul inițial, care ar trebui să fie cel mai puternic și cel mai bine definit pe suprafața imaginii, există și alte elemente care pot să-ți distragă atenția. De aceea, cine crede că, dacă are un aparat foarte bun, de ultimă generație, îi este suficient ca să facă o fotografie bună, se înșală amarnic. Trebuie, în primul rând, să învețe limbajul fotografic, așa cum am învățat din clasa a I-a ce este A, ce este O, ce este Z sau ce este X, așa trebuie să învețe un limbaj fotografic ca să se poate exprima. Pare simplu? Pare. Nu este chiar foarte simplu, și, așa cum nu toți cei care au făcut o școală scriu frumos, așa cum nu toți cei care au făcut o școală se exprimă frumos, tot așa se întâmplă și în fotografie: nu toată lumea poate să se exprime fotografic. Poate să facă fotografii, dar, ca să comunice ceva prin fotografie, să se exprime și să fie înțeles pentru privitor, este puțin mai complicat decât pare la prima vedere.

Indiferent cum fotografiezi, nu întotdeauna poți să te centrezi strict pe subiect. Pot să apară și alte elemente în cadrul fotografic care distorsionează percepția subiectului de către cel care vede fotografia. Este o foarte mare diferență între mine – care generez, gândesc și prelucrez imaginea – și cel care o vede. Avem alte noțiuni, alte simboluri, alt mod de interpretare a imaginii, iar privitorul are

Disputa conjugalā 1968

30 la sută din cât operez eu ca și fotograf. Și atunci trebuie să găsești forme de a transmite prin fotografie ceea ce ai simțit, ca să fie cât mai apropiat și pe gustul privitorului. De aici apare necesitatea, uneori, a unei cheițe, pentru a intra în substratul fotografiei: cheița asta este titlul. Titlul trebuie să-ți spună discret – sau mai puțin discret – cam ce ai vrut tu să faci. De ce ai fotografiat subiectul? Trebuie să-i induci privitorului intenția ta de a transmite un mesaj. Mie mi se pare destul de apropiat de realitate; celor de astăzi nu mai știu exact ce li se pare, dată fiind cantitatea enormă de imagini. Acum 35-40 de ani, se făcea evaluare pe baza consumului de argint în realizarea materialelor fotosensibile. Dacă țin bine minte, prin anii 1986-87 era o publicație care spunea că, prin evaluarea consumului de argint la nivel mondial, se poate deduce că s-au făcut în lume 17 miliarde de fotografii. Ei, acum se mai poate face o evaluare de genul acesta? Nu se mai poate face o asemenea evaluare, pentru că, dacă eu mă duc să fac o fotografie undeva și sunt foarte entuziast, pot să fac o mie de fotografii. După părerea mea, astăzi în lume, dintre cei care au depășit, să zicem, vârsta de 14 ani, 98 la sută utilizează un mijloc de înregistrare a imaginii. Și nu mă refer la țările – considerate de noi – evaluate, ci și la alte țări. Deci oriunde te duci, vezi că omul e cu telefonul: pe vârf de munte, undeva în peșteră etc. E cu telefonul și face fotografie. Deci este o cu totul altă tehnologie de înregistrarea imaginii, însă limbajul efectiv rămâne limbaj de comunicare. Fotografia este o comunicare. Trebuie să aibă un limbaj, pe care trebuie să le înveți. Așa cum înveți alfabetul sau cum înveți să aduni și să scazi.

În dezvoltarea mea fotografică, am abordat toate genurile fotografice. În ultimii 20-25 de ani, m-am centrat foarte mult pe zona de eseu fotografic, pentru că se suprapune peste modul meu de trăire personală. Fotografiile pe care le fac acum și pe care toată lumea le înțelege – sau nu – eu întotdeauna le asociez cu poezie, cu versuri, cu literatură care este specifică acestui tip de fotografie. Eseul fotografic este altceva. Este un fel de *haiku* al poeziei.

Se spune că percepția imaginii fotografice este undeva între 85-89 la sută din informație, pe când, în cazul scrisului, ajunge undeva la 18-23 la sută maximum. Deci este atât de simplu să percepi mesajul transmis de o fotografie, să înțelegi ce reprezintă ea! Este și povestea că o fotografie este cât o mie de cuvinte; se poartă, pentru că s-a găsit cineva care a spus-o. Am auzit și extinderea ei la o sută de mii de cuvinte. Dar adevărul e că, în spațiul fotografic, în acest spațiu geometric care are niște înregistrări foarte precise, informațiile sunt mult mai directe și pot fi percepute mult mai ușor decât atunci când cineva citește un roman, de exemplu, sau un material care descrie un anumit eveniment, o anumită clipă trăită.

Bibliografie

Csibi, László (2019). „A valóságból észreveszek valamit, ami fontos.” *Az elmúlás művészete Feleki Károly fényképein*, Me.Dok, XIV. évf., 2. sz. 77-95.

Csibi, László (2020). *Fotografi ile de „nefotografie” ale lui Dorel Găină*, Me.Dok, XV. évf., 1 sz., 125-145.

Feleki, István. (2012). *Ante mare, undae*. Editura Exit, Cluj-Napoca.

Foto-video. Arta este darul omului către oameni. (2013). *In memoriam Savel Cheptea*. [online] Disponibil la <https://fotovideogelu.wordpress.com/in-memori-am-savel-cheptea> [Accesat în 10.07.2020].

Pogány G., & Thuróczy, G. (2017). *Horvat Bugnariu Ioan*. [online] Disponibil la <https://artportal.hu/lexikon-muvesz/horvat-bugnariu-ioan-4803/> [Accesat în 08.11.2019].

Radu Igazsag. [online] Disponibil la <http://aarc.ro/en/cineasti/cineast/radu-igazsag> [Accesat în 13.08.2020].

Tibori Szabó, Zoltán (2017). *A kolozsvári Minerva sajtófotó archívuma*. [online] Disponibil la <http://www.photoarchive.minerva.org.ro/Hu/a-projektrol> [Accesat în 24.08.2020].

Note

1 Autorul volumelor *Impresii... fotografice* (2003), *Semne în lemne* (2008), *Fotografia, de la impresie la expresie* (2013), *Fotografie argentică, 1958-2005* și *Fotografie digitală, 2006-2018* (2018); Expoziții anuale: *Impresii... fotografice* (2003), *Temă și variațiuni* (2004), *Treceri* (2005), *Punct de vedere* (2006), *Peregrin* (2007), *Semne în lemne* (2008), *Legenda cămillei albastre* (2009), *Mozaic* (2010), *Aqua* (2011), *Dincolo de foc* (2012), *Elemente și În oglinzile ochilor mei* (2013), *Lumea văzută altfel* (2014), *Puzzle* (2015), *...și ploua* (2016), *Semne în gheață* (2017), *Forme... printre picături* (2019).

2 Andrei Klein (n. 1942, Moghilev, Ucraina), artist fotograf. Din anul 1962 a lucrat în laboratoarele Fotofilm Cluj. În 1968 – prin legea mandatariilor – devine conducătorul magazinului Foto din Cluj care aparținea ICS Metaluri Chimice (începând din august 1967, autoritățile au permis ca diferite persoane particulare să se ocupe direct de administrarea unor restaurante, bodegi, bufete, cofetării și alte unități similare pe care Ministerul Comerțului Interior și Oficiul Național de Turism nu reușeau să le facă rentabile. Acele persoane erau numite angajați-mandatari. Mai mult: <https://www.hotnews.ro/stiri-opinii-23208869-experimentul-mandatarilor-micii-capitalisti-din-comertul-romaniei-spaima-imbogatire-1967-1969.htm>). Între anii 1970-1991 s-a stabilit în Israel, după care s-a întors în Cluj și a deschis propriul său laborator de fotografie care a funcționat până în anul 2006.

3 Iosif Viehmann (n.1925, Cluj – m. 2016, Cluj), om de știință, speolog, cercetător științific principal I la Institutul de Speologie Emil Racoviță Cluj din 1956. Profesor universitar asociat al Universității Babeș-Bolyai din Cluj și profesor de ecologie la Universitatea Bogdan Vodă din Baia Mare.

4 Stelian Ploscaru (n. 26 noiembrie 1948)

5 După terminarea studiilor Zoltán Toró s-a angajat în localitatea Bălan, jud. Harghita ca profesor de fizică, în 1990 a plecat definitiv în Ungaria.

6 Savel Cheptea (n. 1930, Hotin, Ucraina), Profesor la Institutul de Arte Plastice Ion Andreescu din Cluj, șeful catedrei de Design. Creator independent în fotografie și diaporamă în domeniul artelor plastice, fondator al Asociației de arte plastice a medicilor din România (1967), co-fondator al Geoplastica: Asociația pictorilor geologi din România (1980), Fondator al Fotoclubului Design (Avangarda diaporamei moderne din anii 1979 – 1984).

7 Ioan Horvath Bugnariu (n. 26 aprilie 1945, Cluj), între 1977-2016 organizează 23 de expoziții personale de grafică și publică peste 300 de coperte de carte la edituri importante din România. Între 1970-2019, este cadru didactic la Secția Grafică a Universității de Artă și Design din Cluj-Napoca, iar între 1996-2011, șef al Catedrei Grafică, Pedagogia artei, Foto-video, Procesare Computerizată a Imaginii, din cadrul UAD. Din 1990, este membru A.I.A.P. (Association Internationale des Arts Plastiques), 1993-1999, iar din 2009 președinte al Uniunii Artiștilor Plastici, Filiala Cluj, și practician și teoretician al fotografiei genuine și al extensiilor fotografiei în alte medii ale artelor vizuale, mai ales în tehnicile gravurii, punctual pionier în utilizarea fotografiei artistice în tehnica *offset*.

8 Ferenc Deák (Frank Deak) (n. 1941, Cluj), artist fotograf stabilit în SUA, între anii 1960-1965 fotoreporterul ziarului *Igazság* din Cluj.

9 Géza Vass (n. 1934, Sighișoara), artist fotograf, din 1979 membru AAFR (Asociația Artiștilor Fotografi din România), fondatorul și conducătorul Clubului Foto-Video MetRo în cadrul Întreprinderii Metalul Roșu, Cluj.

10 dr. Iuliu Albini, artist fotograf EFIAP (Excellence distinction, International Federation of Photographic Art), fost președinte al Filialei *Transilvania* al Asociației Artiștilor Fotografi din România.

11 Dorel Ștefan Găină (n. 12 februarie 1953, Oradea) a studiat la Institutul de Arte Plastice „Ioan Andreescu” Cluj-Napoca, în specializarea Design. După absolvire, din 1977 până în 1991, a fost designer la Centrul de Cercetare și Inginerie Tehnologică pentru Industria Casnică, Jucării și Accesorii București, Atelierul 6 Oradea. Între 1996 și 2000, a fost Cadru Didactic Asociat la Universitatea Oradea, Facultatea de Arte Vizuale, Secția Design. Din 1991, a predat la Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca, Secția Foto-Video-Procesare Computerizată a Imaginii. Este membru al asociațiilor Uniunea Artiștilor Plastici din România, Asociația Artiștilor Fotografi din România și Art in Situ, Franța, fiind autorul mai multor expoziții personale și de grup naționale și internaționale.

12 Károly Feleki (n. 8 iulie 1955, Cluj) designer, foto artist, profesor universitar. Din 1991, profesor la Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca, între 1998-2011 șeful secției Fotografie-Videoprocessare Computerizată a Imaginii, din 2011 directorul Departamentului Grafică, Pedagogia Artelor Plastice și Decorative, Fotografie-Videoprocessare Computerizată a Imaginii în cadrul UAD. Membru al Uniunii Artiștilor Plastici, Filiala Cluj-Napoca din 2007.

13 István Feleki (n. 27 martie 1954, Cluj), artist fotograf. Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Cluj-Napoca. Absolvent al Academiei de Arte Vizuale Ion Andreescu, Cluj-Napoca, Secția Foto-Video-Procesare Computerizată a Imaginii (promoția 1995). Din 2009, profesor la UBB, Facultatea de Teatru și Film, secția Foto-Media.

14 Radu Igazsag (n. 1953.), absolvent al Institutului de Artă Plastică „Ion Andreescu” din Cluj (promoția 1980); curs post-universitar de regie film de animație la IATC (1985). Regizor la Studioul „Animafilm” (1981-1993), cadru didactic universitar la Academia de Arte București (1991-2002) și la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică din 1993. Membru al Uniunii Artiștilor Plastici din 1990, al Uniunii Cineaștilor din România din 1990. Membru al Asociației Internaționale a Filmului de Animație ASIFA, tot din 1990.

Maternitate 2008

Melancolie 2008